

TEHNIKA I INFORMATIKA U OBRAZOVANJU

3. Internacionalna Konferencija, Tehnički fakultet Čačak, 7–9. maj 2010.

TECHNICS AND INFORMATICS IN EDUCATION

3rd International Conference, Technical Faculty Čačak, 7–9th May 2010.

UDK: 334.71(497.11)

Stručni rad

DOPRINOS ZANATSTVA U RAZVOJU PRIVREDE SRBIJE

Miroslav Jevremović¹, Dragan Golubović²

Rezime: Na zanatstvo se dosta računalo u prošlosti i prilikom sprovođenja raznih privrednih reformi imalo je važnu ulogu. U to vreme zanatstvo je bila posebna privredna delatnost. Država je uvodila brojne stimulatívne mere za pospešivanje razvoja zanatstva kao delatnosti i uopšte zanatske proizvodnje. Kroz sprovedene brojne privredne reforme u ptoteklih 30 godina zanatska preduzeća i zanatstvo je postepeno gubilo svoj identitet, izjednačeno je sa preduzećima svrstavajući se u društva lica i društva kapitala, u preduzetništvo. Danas smo došli do toga da nemamo organizovano zanatstvo kao privrednu delatnost. Školovanje zanatlija i podizanje zanatskog podmlatka je zapostavljeno. Međutim, i u ovakvim uslovima, zanatstvo ipak opstaje i daje svoj doprinos privredi Srbije. U radu se ukazuje na činjenicu da će se morati uložiti više napora u državi da zanatstvo bude subjekt privređivanja, a ne subjekt samo oporezivanja. Istraživanjima se došlo do zaključka da zanatstvo može naći svoje mesto na tržištu kroz jedan organizovan i osmišljen nastup uz pomoć određenih subjekata.

Ključne reči: zanatstvo, stari zanati, mala privreda, preduzetništvo.

CONTRIBUTION OF CRAFTSMANSHIP TO THE DEVELOPMENT OF SERBIAN ECONOMY

Summary: Craftsmanship was considered very important in the past, and it played a significant role during economic reforms. At the time, craftsmanship was an independent economic activity. The state introduced numerous stimulating measures for promoting craftsmanship development as an economic activity and the development of craft production. As the numerous economic reforms were carried out in the last 30 years, craft enterprises and craftsmanship gradually lost their identity, and they became equal to enterprises such as partnerships and joint stock corporations. Consequently, craftsmanship is not organized as an independent economic activity nowadays. Education of a new generation of craftsmen has been neglected. Nevertheless, craftsmanship has maintained its position under such circumstances and it is contributing to the Serbian economy. The paper focuses on the fact that it is the government that should put more effort into making craftsmanship profitable instead of being the subject of self taxation. Surveys have led to the conclusion that craftsmanship can find its place on the market through an organized and planned activities with the aid of appropriate subjects.

Key words: craftsmanship, traditional crafts, small economy, enterprises.

¹ Miroslav Jevremović, prof. tehn. i inform., privatni preduzetnik, Kuća starih zanata, Martina Kopčika 18, Stara pazova, E-mail: jevrem@nadlanu.com

² Prof. dr Dragan Golubović, Tehnički fakultet, Svetog Save 65, Čačak, E-mail: golubd@tfc.kg.ac.rs

1. UVOD

Poznato je, iz naše privredne prošlosti, da je zanatstvo u Srbiji igralo važnu ulogu u privrednom razvoju zemlje. Takođe, zanatstvo je dalo veliki doprinos, naročito posle ratova, u obnovi privrede, a naročito posle prvog i drugog svetskog rata. Mnogi se sećaju da su posle drugog svetskog rata formirane zanatske zadruge, zanataska preduzeća. Zanatstvo se organizovalo u zanatske komore. Mnoga zanatska preduzeća u periodu obnove privrede posle drugog svetskog rata veoma su uspešno radila, uspešno se razvijala i prerasla u velike radne kolektive i velike fabrike.

Na zanatstvo se dosta računalo u prošlosti i prilikom sprovođenja raznih privrednih reformi. U to vreme zanatstvo je bila posebna privredna delatnost. Država je uvodila brojne stimulativne mere za pospešivanje razvoja zanatstva kao delatnosti, i uopšte zanatske proizvodnje.

Kroz sprovedene brojne privredne reforme u proteklih 30 godina zanatska preduzeća i zanatstvo je postepeno gubilo svoj identitet, izjednačeno je sa preduzećima. Ono je jednostavno nestajalo. Kreatori privrednog sistema zaboravili su na zanatstvo. Eliminirali su ga. Svrstali ga pod Zakon o privrednim društvima, u društva lica i društva kapitala, u preduzetništvo. Školovanje zanatlija i podizanje zanatskog podmlatka je zapostavljeno. Danas smo došli do toga da nemamo organizovano zanatstvo kao privrednu delatnost. Zanatstvo potražemo samo u nekim retkim slučajevima kada nam zatreba. Namerno ne ističem kada se sve ovo dešavalo u prošlosti, pa i danas.

Ovo stanje iznosim ne zbog neke nostalgije kao zanatlija koji se bavi starim zanatima. Ja se bavim zanatskom proizvodnjom suvenira i drugih predmeta. Imam firmu koja se zove „Kuća starih zanata“. Ne ide mi tako loše, ali osećam da nas ima malo i da još uvek ne predstavljamo neku privrednu snagu. No, bez obzira na trenutno stanje, želim da ohrabrim zanatstvo kao delatnost i zanatlije, i sve one koji u zanatstvo i zanatlije veruju, da smognu snage i ulože novi napor u razvoj u zanatske delatnosti.

Svakako nastale su nove okolnosti, nove tehnologije. Nastale su nove tržišne potrebe. Pred zanatstvom se postavljaju novi zahtevi, nove navike. Otvaraju se nova tržišta.

Upravo u ovim novonastalim uslovima rada i privređivanja treba tražiti šansu u istraživanju mogućnosti koje bi zanatstvu dalo šansu da više doprinosi razvoju nacionalne privrede.

2. USLOVI ZA RAZVOJ ZANATSTVA

Za razvoj zanatstva i njegov doprinos privrednom razvoju postoje realni uslovi, među kojima bih nabrojao samo neke resurse:

1 - Kadrovski resursi:

Zanatstvo ima solidne kadrovske resurse.

- za bavljenje zanatstvom, u dosadašnjoj praksi, pretežno su se opredeljivali zanatlije sa dugogodišnjim iskustvom;

- dugogodišnje zanatsko iskustvo rađalo je nove kreativnosti, visok kvalitet izrade zanatskih proizvoda;

Slika 1: Neki od proizvoda i aktivnosti kuće starih zanata

- zanatlije sa svojim stručnim iskustvom i znanjem danas su u stanju da izrađuju od jednostavnih proizvoda do replike starih modela automobila;
- iskusne zanatlije bile su sposobne da svoje zanatsko znanje uspešno prenose na zanatski podmladak;
- iskusne zanatlije su ulagali sopstvena sredstva u svoj razvoj.

2 - Sirovinski resursi:

- naše zanatstvo je ranije, a i danas koristilo u najvećem obimu domaće sirovine;
- zanatstvo je nekada bila delatnost koja je uspešno vršila supstituciju uvoznih sa domaćim materijalima. Ova mogućnost postoji i danas.

Posebno mesto u ulogu imaju u svemu ovome stari zanati. Zato se pitamo gde je mesto i uloga starih zanata u razvoju naše privrede?

Postoje široke mogućnosti za zanatstvo kroz razne oblike angažovanja u proizvodnji:

- kao što su kooperantski odnosi sa velikim privrednim sistemima;
- uključivanje zanatskih proizvoda u turističku ponudu i druge brojne mogućnosti.

Ja bih se u svom izlaganju malo više posvetio mestom i ulogom starih zanata u turističkoj privredi.

Poznato je, da se zanatstvo bavi izradom raznih rukotvorina ručne izrade. Ove rukotvorine imaju sve češće obeležje izvanredne kreativnosti. Ove rukotvorine mogu da privuku pažnju turista.

Kod nas postoje veoma poznate zanatlije koji godinama upotpunjuju turističku ponudu sa veoma prepoznatljivim proizvodima koji su dobili obeležje nacionalnih suvenira i proizvoda sa geografskim poreklom.

Ovo ukazuje da mi možemo da dalje nastupamo u ovom pravcu i proširujemo asortiman ponude. Ja bih naveo samo nekoliko primera:

- izrada suvenira od drveta u pojedinačnoj izradi ili u zbirnom prikazu, kao što su drvene posude, alatke, nameštaj, nanule, muzički instrumenti;
- izrada suvenira od metala ili lima, kao što su: amblemi, grbovi, makete spomenika i spomeničkih obeležja, i druga heraldička obeležja ili izrada ,
- izrada rukotvorina tkanjem, štrikanjem, vezenjem, heklanjem;
- izrada suvenira koji simbolizuju odeću, obuću i dr.

Da ne nabrajam dalje, poznato je da danas u turističkoj ponudi imao veoma uspešne zanatske rukotvorine koje su nacionalni geografski beleg.

Međutim, i pored svih raspoloživih resursa, svedoci smo da ipak ide teško, ne samo u ovo doba globalne krize, već je to bilo i ranije.

Slika 2: Kuća starih zanata – nekad „fabrika“ drvenih podpetnica sa izvoznim mogućnostima

Nešto treba preduzeti kako bi se krenulo dalje. Možda bi moglo da se krene u sledećem pravcu:

1 - pronaći nove oblike organizovanja zanatstva u cilju dopune ili proširenja turističke ponude;

2 - zatražiti od državnih organa određene stimulatívne mere koje bi zanatstvu omogućile brži razvoj, kao što su: oslobađanje zanatske delatnosti od poreskih obaveza;

3 - formiranje fondova za podsticaj razvoja zanatstva;

4 - izboriti za povoljne kredite kod poslovnih banaka, ili povećati iznos sufinansiranog dela Fonda za razvoj zanatske delatnosti u bankarskim kreditima;

5 - da se iznađe formula za povećan obim sufinansiranja namenskih kredita za razvoj zanatstva, finansiranje reklamnog materijala, nastupa na turističkim smotrama, priredbama i sajmovima;

6 - novi tržišni uslovi zahtevaju nove oblike organizovanja onih subjekata koji se bave privređivanjem kroz obavljanje zanatske delatnosti, nastupa na domaćem i lokalnom tržištu i dr.

3. ZAKLJUČAK

Sve ovo ukazuje da zanatstvo, i u sklopu njega stari zanati mogu naći svoje mesto na tržištu kroz jedan organizovan i osmišljen nastup. Zbog toga moraćemo sa više upornosti da istrajemo u zahtevima da zanatstvo ne bude subjekt oporezivanja, već subjekt privređivanja. Zanatstvo je u prošlosti predstavljalo embrion razvoja velikih industrijskih sistema, a u današnje vreme može značajno doprineti podršci dobrog njihovog dobrog funkcionisanja. Zato je potrebno, pre svega, zaustaviti izumiranje zanatstva u Srbiji i učiniti nove podsticaje za njegov opstanak i dalji razvoj.

4. LITERATURA

- [1] Miroslav Jevremović, Tehničko obrazovanje u tradíciji zanatstva Srbije, Konferencija TOS 06, Tehnički fakultet, Čačak, 2006.
- [2] Milan Matijević: Kraljevački esnaf, Istorijski arhiv Kraljevo, 1995.
- [3] Regionalna privredna komora Kraljevo: Materijal za sednicu Odbora za ugostiteljstvo i turizam 25.marta 2009.
- [4] Privredna komora Srbije: Odbor za turizam, materijal za sednicu 12. aprila 2008.